

Prawidłowe postępowanie członków Zespołów Ratownictwa Medycznego w sytuacjach trudnych

Proper behavior of members of Medical Rescue Teams in difficult situations

IWONA BACHMAN¹, BEATA MAŁECKA²

¹ Instytut Nauk o Zdrowiu, Kujawska Szkoła Wyższa we Włocławku

² Instytut Nauk o Zdrowiu, Kujawska Szkoła Wyższa we Włocławku

Streszczenie

Wstęp. Praca w Zespołach Ratownictwa Medycznego to stresująca i odpowiedzialna służba. Medycy na co dzień stykają się z trudnymi sytuacjami. Podejmują ważne decyzje, patrzą na ludzki ból i cierpienie. Są świadkami śmierci i nowego życia. Ratuja, pomagają, leczą a przy tym wszystkim są tylko ludźmi kierującymi się emocjami, potrzebującymi wypoczynku, a niekiedy wsparcia.

Cel. Celem badań była ocena prawidłowego postępowania członków Zespołów Ratownictwa Medycznego w sytuacjach trudnych.

Materiał i metody. Grupę badawczą stanowiło 120 osób, członków Zespołów Ratownictwa Medycznego. Użyta metoda – sondaż diagnostyczny, narzędzie badawcze – autorski kwestionariusz ankiety. Do obliczeń zależności pomiędzy kilkoma poziomami zmiennych zastosowano test Chi Kwadrat Pearsona. Przedstawiono w pracy analizy tablic krzyżowych, gdzie zachodziła różnica istotna statystycznie czyli relacja pomiędzy jedną zmienną a drugą.

Wyniki. W przeprowadzonym badaniu wzięły udział kobiety – 19 osób i mężczyźni 101 osób. Ankietowani wskazali, że sytuacje najbardziej traumatyczne, to nagłe zdarzenia z udziałem dzieci. Wyjazdy do zdarzeń z udziałem pacjenta z kategorii „ładuj i jedź”, przez samych ratowników również są określane, jako sytuacje trudne. Najmniej natomiast problemów, dostrzegają w zdarzeniach z udziałem osób pobudzonych, leczonych psychiatrycznie.

Wnioski. Uzyskane badania wykazały, że pracownicy medyczni bez względu na wykonywany zawód, w sposób szczególny są przygotowywani do pracy w służbach ratowniczych, jednakże w sytuacjach traumatycznych nie zawsze podejmują najbardziej skuteczne działania.

Na prawidłowe postępowanie członków Zespołów Ratownictwa Medycznego w wybranych sytuacjach trudnych ma wpływ czas pracy i wypoczynek, nie ma natomiast wpływu wiedza i doświadczenie zawodowe oraz wiek, a także płeć. Decyzja o zawodzie, podjęta w późnym wieku oraz wiek rozpoczęcia pracy w Zespole Ratownictwa Medycznego, również nie wpływają na działania ratownicze podejmowane w sytuacjach traumatycznych.

Słowa kluczowe: ratunek, medycyna, traum

Summary

Introduction. Working in Medical Rescue Teams is stressful and responsible service. Doctors face difficult situations every day. They make important decisions, they look at people's pain and suffering. They witness death and new life. They save, help, heal and at the same time they are just people guided by emotions, in need of rest and sometimes support.

Aim of the study. The aim of this study is to assess the correct behavior of members of Medical Rescue Teams in difficult situations.

Material and methods. The research group consisted of 120 people, members of Medical Rescue Teams. Method used – diagnostic survey, research tool – author's questionnaire. Pearson's Chi Square test was used to calculate the relationship between several levels of variables. The paper presents the analysis of cross tables where there is a statistically significant difference, i.e. the relationship between one variable and another.

Results. The study involved 19 women and 101 men. The respondents indicated that the most traumatic situations are sudden events involving children. Trips to events involving a patient from the „load and go” category are also described by the rescuers themselves as difficult situations. On the other hand, they see the fewest problems in events involving agitated people treated psychiatrically.

Conclusions. The obtained research showed that medical workers, regardless of their profession, are specially prepared to work in emergency services. In traumatic situations, they do not always take the most effective action.

The correct behavior of the members of the Medical Rescue Teams in selected difficult situations is influenced by the time of work and rest, but not by knowledge and professional experience, as well as age and gender. The decision about the profession taken at a late age and the age of starting work in the Medical Rescue Team also do not affect rescue activities undertaken in traumatic situations.

Keywords: rescue, medicine, trauma

Wstęp

Sytuacje traumatyczne występujące w pracy zawodowej, członków Zespołów Ratownictwa Medycznego, wpływają na pracowników i ich właściwe postępowanie. Bez względu na szereg dodatkowych czynników takich jak: wiek, płeć, staż pracy, wiedza i doświadczenie, traumy związane z pracą są źródłem stresu, wypalenia zawodowego i braku empatii. Szczególnie trudne sytuacje mają wpływ, na nieprawidłowe reakcje. Emocjonalne utożsamianie się z ofiarą nieszczęścia to główny powód przeprowadzenia błędnych działań.

Cel

Celem badań była ocena prawidłowego postępowania członków Zespołów Ratownictwa Medycznego w trudnych sytuacjach.

Materiał i metody

W badaniu wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety własnego autorstwa zawierający 20 pytań. Badanie zostało przeprowadzone od czerwca do lipca 2020 r., po uzyskaniu zgody Komisji Bioetycznej przy Kujawsko – Pomorskiej Okręgowej Izbie Lekarskiej w Toruniu nr OIL-67/KB/446/2019. Grupa objęta badaniem to 120 członków Zespołów Ra-

townictwa Medycznego z terenu 9 powiatów województwa mazowieckiego. Osoby obojga płci, w różnym wieku, z różnymi kwalifikacjami i doświadczeniem zawodowym. Wszyscy ankietowani, lekarze systemu, pielęgniarki systemu i ratownicy medyczni, zostali poinformowani o celu badań, a wypełnienie ankiety było dobrowolne i anonimowe.

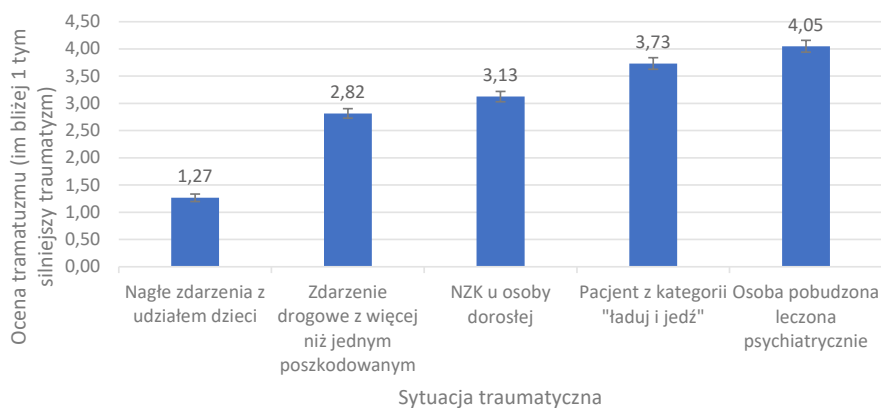
Wyniki

Analiza danych socjo-demograficznych wykazała, że największa grupa badanych to mężczyźni, którzy stanowili 84,17% wszystkich ankietowanych, a wśród nich 10 osób to pielęgniarze systemu. Kobiety, to grupa stanowiąca 15,83%, z czego 9 osób to pielęgniarki systemu. Najliczniejszymi respondentami byli ratownicy medyczni i stanowili 74,16%. Pielęgniarki i pielęgniarze to 15,84% osób biorących udział w badaniach. Z przeprowadzonej analizy materiałów dotyczących wieku respondentów wynika, że najwięcej wśród badanych było osób w przedziale wiekowym pomiędzy 26, a 35 rokiem życia z czego 17,5% to kobiety i 82,5% to mężczyźni. Najmniej liczna grupa to przedział wiekowy pomiędzy 20, a 25 lat, z czego kobiety stanowiły 33,33% a mężczyźni 66,67%.

Analiza danych dowiodła, że kobiety stanowią największą liczbę osób z doświadczeniem zawodowym w przedziale od roku do 5 lat pracy. Natomiast najliczniejsza grupa mężczyzn to medycy z doświadczeniem zawodowym w przedziale powyżej 20 lat pracy.

W celu weryfikacji oceny w zakresie najbardziej traumatycznych sytuacji przeprowadzono jednoczynnikową analizę wariancji, która uwidoczniała istotne różnice. Dla badanych najbardziej traumatyczną sytuacją było nagłe zdarzenie z udziałem dzieci, mniej traumatyczne okazało się zdarzenie drogowe z więcej niż jednym poszkodowanym, także mniej nagłe zatrzymanie krążenia u osoby dorosłej, jeszcze mniej pacjent z kategorii „ładuj i jedź”, a najmniej traumatyczne to zdarzenie z osobą pobudzoną, leczoną psychiatrycznie (por. ryc. 1).

Rycina 1. Rozkład zdarzeń traumatycznych w ocenie członków Zespołów Ratownictwa Medycznego.

W celu wskazania zależności pomiędzy zmiennymi przeprowadzono badanie testem Chi Kwadrat. Analiza wykazała, że wykonywany zawód lekarza, pielęgniarki i ratownika nie wiązał się istotnie z oceną sytuacji traumatycznych.

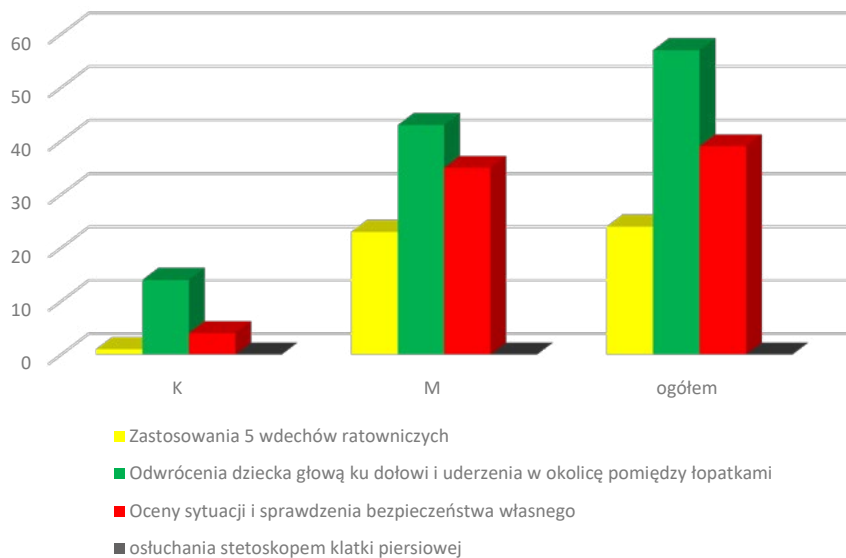
Przeprowadzono również analizę testem Chi Kwadrat dla zbadania zależności jednej zmiennej dotyczącej trudności działań ratowniczych i reakcji w trudnej sytuacji. Analiza wykazała, że 73 osoby wskazały, że najtrudniejszą sytuacją jest dla nich rozpoznanie stanu nagłego i podjęcie decyzji o potrzebie hospitalizacji u dziecka do lat 2, najmniej problemów bo dotyczyło to 7 osób, stwarzało postępowanie u pacjenta z kategorii „ładuj i jedź”.

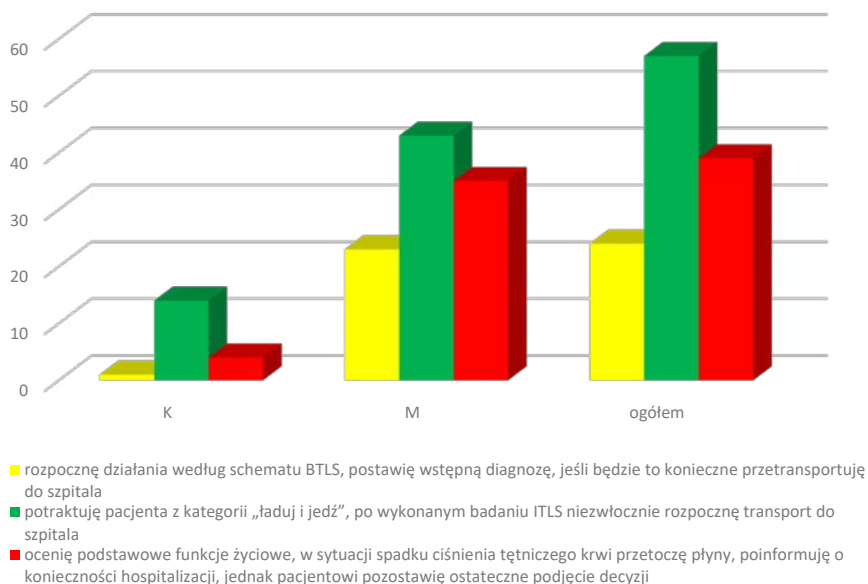
Analizując zależności pomiędzy motywacją i wiekiem, w której dokonano wyboru zawodu, a postępowaniem w sytuacjach trudnych, wykazała istotne statystycznie zależności. Pierwsza dotyczyła relacji między potrzebą przekwalifikowania się, a stanem emocjonalnym w chwili działania w sytuacji trudnej. Siła tej zależności była umiarkowana. Druga istotna relacja dotyczyła zależności między potrzebą przekwalifikowania się, a oceną prawidłowości podejmowanych przez siebie działań w sytuacjach trudnych. Relacja ta również była umiarkowanie silna.

Analiza dotyczyła czasu pracy i ilości przepracowanych godzin wykazała pomiędzy zmiennymi cztery istotne statystycznie zależności. Po pierwsze istotną zależność pomiędzy czasem pracy, a odczuwanym w niej stanem, wykazywały osoby pracujące do 12 godzin na dobę. Siła tego związku była umiarkowana. Dalsza analiza wskazała na istotną zależność pomiędzy średnim miesięcznym czasem pracy, a działaniami ratowniczymi. Siła relacji pomiędzy tymi zmiennymi była umiarkowanie silna. Wykazano również umiarkowanie silną zależność między zachowaniem przerw w pracy, a stosowaniem działań ratowniczych. W zakresie zależności pomiędzy urlopem, a reagowaniem na zdarzenie z udziałem poszkodowanego dorosłego. Siła relacji między tymi zmiennymi była słaba. Nie wykazano, istotnej zależności między sposobem odpoczynku, a oceną swojego postępowania.

Badania dowiodły, że prawidłowe postępowania w zdarzeniach traumatycznych wskazują, że sytuacje trudne mają wpływ na prawidłowość działań członków Zespołów Ratownictwa Medycznego (por. ryc. 2, ryc. 3).

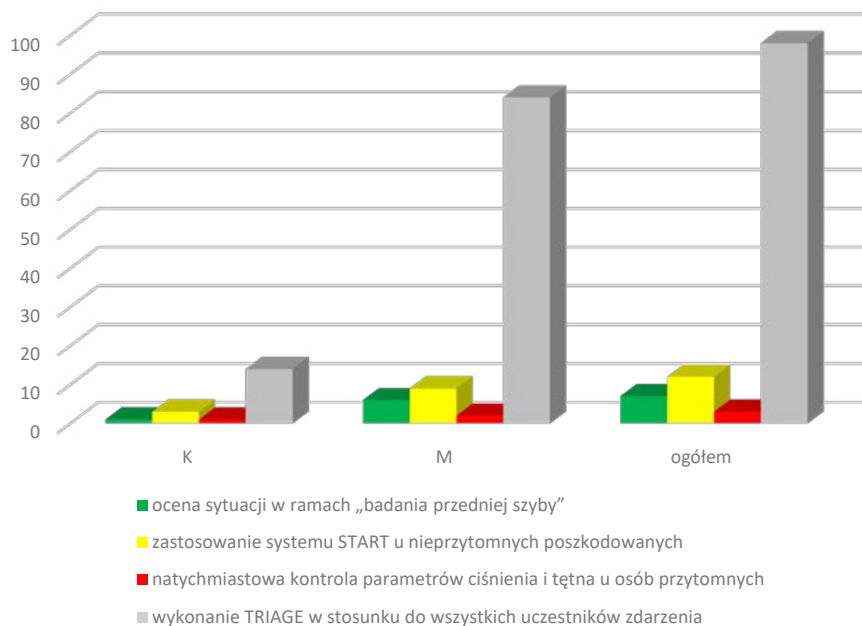
Rycina 2. Analiza oceny działań w zdarzeniach z udziałem dzieci.

Rycina 3. Analiza oceny działań u pacjenta z kategorii „ładuj i jedź”.

Z przeprowadzonych badań wynika, że w zdarzeniach gdzie jest udzielana pomoc u pacjenta z kategorii „ładuj i jedź”, działania ratownicze pomimo traumy są przeprowadzane właściwie.

W ocenie, prawidłowego postępowania wykazano, że w sytuacjach traumatycznych spowodowanych wypadkiem o charakterze mnogim, ankietowani mają problemy w prawidłowym przeprowadzeniu działań. Błędna odpowiedź, lecz najczęściej wskazana, bo aż 98 razy stanowiła 81,66% wszystkich ankietowanych. W grupie tej znalazło się 14,28% kobiet i 85,72% mężczyzn. Tylko 7 respondentów zaznaczyło prawidłowe postępowanie. Osoby te wskazały, że najważniejszym działaniem jest ocena miejsca zdarzenia, a tym samym własnego bezpieczeństwa. Ocena taka musi być dokonana jeszcze przed wyjściem z ambulansu. Odsetek osób wskazujących taką odpowiedź wyniósł 5,84%, co stanowiło 7 osób z ogólnej liczby ankietowanych, wśród których znalazła się jedna kobieta (por. ryc. 4).

Rycina 4. Analiza oceny działań w zdarzeniu o charakterze mnogim.

Analiza wybranych zdarzeń stresogennych wykazała, że w sytuacjach trudnych członkowie Zespołów Ratownictwa Medycznego, mają problemy z podjęciem prawidłowych działań.

Dyskusja

W dzisiejszym świecie sytuacje stresogenne są nieodłącznym elementem życia każdego człowieka. Dla jednych będą to egzaminy na wyższej uczelni, dla drugich niezapowiedziane wizyty znajomych, będą i tacy dla których traumą będzie pobyt w szpitalu. Każda stresująca sytuacja musi znaleźć swoje rozwiązanie [1].

Członkowie Zespołów Ratownictwa Medycznego każdego dnia spotykają się w swojej pracy z sytuacjami problematycznymi [2]. To wszystkie te stany, gdzie właściwe i natychmiastowe postępowanie decyduje o życiu i zdrowiu pacjenta. Wyjazdy do małych pacjentów, tych którzy nie są w stanie powiedzieć, co im dolega. To wszystko składa

się na stres [3], przemęczenie, frustrację i czasem źle podjętą decyzję. Kiedy do tego wszystkiego dołącza złe rozwiązania systemowe, to pozostaje tylko bezsilność [4].

W dostępnej literaturze nie znajduje się wiele informacji na temat prawidłowego postępowania członków Zespołów Ratownictwa Medycznego w sytuacjach trudnych, natomiast wiele publikacji opisuje stresu w sytuacjach z nim związanych [4]. W prezentowanych badaniach z pośród członków Zespołów Ratownictwa Medycznego dominują mężczyźni. To oni z natury, mają więcej skłonności do podejmowania ryzyka, mniej utożsamiają się z poszkodowanymi i są bardziej odporni na sytuacje stresogenne

O stanach traumatycznych występujących u uczestników zdarzeń komunikacyjnych lub osób ich ratujących, można przeczytać już w literaturze XVI-XVIII w. Choćby treści opisane przez Karola Dickensa w swoich pamiętnikach, gdzie opisuje o osobistej tragedii, jaką był jego udział w katastrofie kolejowej [5].

Współczesny świat niosący szereg zagrożeń jak praca w niebezpiecznych warunkach [4], ciągły pośpiech, olbrzymie wymagania w stosunku do jednostki. Nieprzerwany rozwój motoryzacji, dążenie człowieka do odkrywania nowych miejsc, ustanawianie nowych rekordów. Wszystko to powoduje, że normalne życie już jest przepełnione stresem. Jeśli dojdzie do tego działanie w trudnych warunkach, dla dobra ratowania drugiego człowieka można powiedzieć o postępowaniu w trudnych sytuacjach.

Opisy sytuacji traumatycznych i skutków jakie za sobą niosą zamieszcza literatura. Ze względu na przyczynę nagłego zdarzenia określa się jako sile i trwałości psychicznych następstw. Bardziej człowiek jest skłonny zaakceptować „kaprysy przyrody” i skutki jakie niosą za sobą powodzie i huragany niż sytuacje, w których sprawcą jest właśnie człowiek [1]. Do ważnych czynników należy także miejsce wydarzenia i charakter dokonanych strat. Czy jest to strata osobista, czy nieszczęście drugiego człowieka? Członkowie Zespołów Ratownictwa Medycznego są często w bezpośrednim kontakcie osób chorych i umierających.

Czynności, podejmowane przez nich wpisują się w ryzyko własnego zagrożenia. Dlatego bardzo dużo uwagi skupia się na bezpieczeństwie miejsca zdarzenia i bezpieczeństwie własnym służb ratowniczych. Niestety w sytuacjach stresogennych zdarza się zapomnieć o pierwszym i podstawowym działaniu jakim jest ocena sytuacji i bezpieczeństwo ratownika. Stąd praca w psychicznym obciążeniu [6] przyczynia się do napięć i występowania stresu pourazowego [7].

Analiza przeprowadzonych badań nie wskazała na związek pomiędzy postępowaniem w trudnych sytuacjach a wiekiem, płcią lub wykształceniem pracowników. Nie znaleziono też zależności pomiędzy prawidłowym postępowaniem, a doświadczeniem zawodowym. Analiza badań wskazała na umiarkowanie silną zależność, co do potrzeby przekwalifikowania się, a określeniem stanu działania w sytuacjach trudnych, i taką samą zależność pomiędzy tą motywacją, a samooceną prawidłowego postępowania w sytuacjach trudnych. Umiarkowanie silna zależność wystąpiła również pomiędzy motywacją wynikającą z wynagrodzenia, a samooceną prawidłowego postępowania w sytuacjach trudnych. Analiza przeprowadzonych badań wskazała również na zależność pomiędzy czasem pracy, a działaniami podejmowanymi w sytuacjach trudnych.

Badania własne wykazały, że wydarzenia traumatyczne, z którymi spotykają się członkowie Zespołów Ratownictwa Medycznego, wpływają na prawidłowe postępowanie bez względu na wiek, wykonywany zawód i doświadczenie. Nikt nie może przejść obojętnie obok cierpiącego człowieka. Czasem to cierpienie, jest w stanie zdeorganizować pracę najlepszym specjalistom. Człowiek nie jest narzędziem i nie jest obojętny na krzywdę ludzką. Sytuacje traumatyczne wpływają na prawidłowe postępowanie członków Zespołów Ratownictwa Medycznego. Potrzebne są rozwiązania systemowe oraz dalsze pogłębione badania, aby praca ludzi, którzy niosą pomoc, była wydajniejsza i mniej stresująca.

Wnioski

1. Zdarzenia medyczne z udziałem dzieci powodują najczęściej problemów związanych z podjęciem decyzji i wdrożeniem właściwych czynności ratunkowych.
2. Zdarzenia z udziałem pacjenta „ładuj i jedź”, jest zawsze sytuacją traumatyczną.
3. Pracownicy medyczni w sposób szczególny są przygotowywani do pracy w systemie Ratownictwa Medycznego.
4. Członkowie Zespołów Ratownictwa Medycznego pracują zbyt dużo i w ciągłym stresie. Potrzebne są rozwiązania systemowe w tej kwestii.
5. Na prawidłowe postępowanie w wybranych sytuacjach trudnych ma wpływ czas i sposób wypoczywania.
6. Na prawidłowe postępowanie w wybranych sytuacjach trudnych nie ma wpływu wiedza i doświadczenie zawodowe oraz wiek i płeć.
7. Decyzja o wyborze zawodu podjęta w późnym wieku oraz wiek medyka w chwili podjęcia pracy w Zespole Ratownictwa Medycznego nie mają wpływu na działania ratownicze podejmowane w sytuacjach trudnych.

Zalecenia dla praktyki pielęgniarstwa

Najprostszym, a jednocześnie korzystnym postępowaniem, dla członków Zespołów Ratownictwa Medycznego, byłoby umiejętne radzenie sobie ze stresem. Stosowanie prostych ćwiczeń rozluźniających czy oddechowych, co mogłoby pomóc w rozładowaniu napięcia psychicznego. Ponadto racjonalne odżywianie się i odpowiednia ilość snu także wpływa regenerująco na organizm. Natomiast w rozwiązaniach systemowych, konieczne jest wprowadzenie zasady organizowania debriefingu, bezpośrednio po każdym silnym traumatycznym doznaniu. Bez konkretnych rozwiązań systemowych wpływających na bezpieczeństwo i wypoczynek służb ratowniczych, trudno oczekiwać prawidłowych i bezpiecznych działań oraz skuteczność postępowania służb ratowniczych

Bibliografia / Bibliography:

1. Basiński A., Holajn P., Papiernik B. Zespół stresu pourazowego w pracy zawodowej ratowników medycznych. *Anestezjologia i Ratownictwo*. 2012; 6:339-340.
2. Czarnecka-Iwańczuk M., Cybulski M., Strzelecki W. Psychologia w naukach medycznych. Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Poznań 2012:183.
3. Sęk H. Wypalenie Zawodowe. Przyczyny i zapobieganie. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa 2009.
4. Jędrzejewicz D., Nowicki G., Ślusarska B. Poziom odczuwanego stresu i czynniki stresogenne na stanowisku pracy ratownika medycznego. *Pielęgniarstwo XXI wieku*. 2014;1(46):11-13.
5. Gołębiowski A., Netczuk-Gwoździewicz M. Psychopatologia reakcji na krytyczne wydarzenia u personelu służb medycznych pomagających przy wypadkach komunikacyjnych. *Bezpieczeństwo i ekologia*, 2017;12: 302.
6. Borys B. Sytuacje ekstremalne i ich wpływ na stan psychiczny człowieka. *Psychiatria* 2004;2:97.
7. Heszen I. Psychologia stresu. Wydawnictwo Naukowe PWN S.A. Warszawa 2013:142-143.